learncbse.in

संस्कृतम् (सम्प्रेषणाधारितम्)

निर्धारित समय : 3 घण्टे **अधिकतम अंक : 80**

निर्देशाः :

1. अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति।
2. प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।
4. प्रश्नपत्रे उत्तराणि न लेखनीयानि।
5. प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।
6. सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि।

प्रश्नपत्र संख्या 52/1

खण्ड — 'क' **20 अङ्काः**

अपठित - अवबोधनम् (अपठित अवबोधन)

1. अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नान् उत्तरत :

प्रातःकाल अतीव मधुरः कालः भवति। यदा स्वच्छे आकाशे सूर्यः उदेति अन्धकारः दूरे गच्छति। सर्वत्र प्रकाशः एव प्रकाशः भवति। पक्षिणः यत्र-तत्र न भ्रमन्ति। मधुरेण स्वरेण मधुरं गीतं गायन्ति। सरोवरेषु कमलानि उद्यानेषु च विभिन्नानि पुष्पाणि विकसन्ति। तेषु भ्रमराः सानन्दं विचरन्ति! शीतलः वायुः वहति। सम्पूर्णं वातावरणं सुगन्धमयम् अस्ति। भ्रमणशीलाः प्रसन्नाः जनाः उद्यानेषु भ्रमन्ति। केचन तत्रैव व्यायामं कुर्वन्ति। अनेके बालाः अपि उद्यानेषु यत्र-तत्र धावन्ति क्रीडन्ति च। ते अतीव प्रसन्नाः सन्ति। पशवः अपि प्रसन्नाः। वानराः वृक्षेषु कूर्दन्ति। कुक्कुराः क्रीडन्ति, हरिणाः धावन्ति, विडालाः च दुग्धं पिबन्ति। अधुना सर्वे जनाः स्वकार्येषु संलग्नाः भविष्यन्ति। एषा सुखदायिनी प्रभातवेला जनान् कर्त्तव्यस्य पाठं पाठयति। धन्या एषा प्रभातवेला।

प्रश्नाः

I. उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत।

(अ) यदा सूर्यः उदेति तदा दूरे किं गच्छति? $1 \times 2 = 2$

(i) भ्रमराः

learncbse.in

learncbse.in

(ii) पक्षिणः

(iii) जनाः

(iv) अन्धकारः।

(ब) प्रभातवेला जनान् कस्य पाठं पाठयति?

(i) कर्त्तव्यस्य

(ii) भ्रमणस्य

(iii) व्यायामस्य

(iv) धावनस्य।

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत। $2 \times 2 = 4$

(i) बालाः उद्यानेषु किं कुर्वन्ति?

(ii) सरोवरेषु किं भवति?

III. प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत। $1 \times 4 = 4$

1. 'प्रभातवेला' इति पदस्य किं विशेषणपदम् अत्र प्रयुक्तम?

(i) स्फूर्तिदायिनी

(ii) सुखदायिनी

(iii) प्रसन्ना

(iv) मधुरः।

2. 'भविष्यन्ति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् अस्ति?

(i) हरिणाः

(ii) बालाः

(iii) भ्रमराः

(iv) जनाः।

3. 'ते अतीव प्रसन्नाः सन्ति' इति वाक्ये 'ते' सर्वनामपदं केभ्यः प्रयुक्तम्?

(i) बालेभ्यः

(ii) जनेभ्यः

(iii) खगेभ्यः

(iv) विडालेभ्यः।

learncbse.in

learncbse.in

4. 'सूर्यः' इति कर्तृपदस्य अत्र किं क्रियापदं प्रयुक्तम्?

(i) गच्छति

(ii) दूरे

(iii) उदेति

(iv) अस्ति

IV. अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं चित्वा लिखित। $1 \times 2 = 2$

(i) सुगन्धः

(ii) सूर्योदयः

(iii) सरोवराणां शोभा

(iv) सुखदायिनी प्रभातवेला

खण्ड — 'ख'

रचनात्मकं कार्यम् (रचनात्मक कार्य)

2. पुत्रीं प्रति लिखितम् अधः पत्रं मञ्जूषायां प्रदत्तपदैः पूरयतः $\frac{1}{4} \times 8 = 4$

........(i)..........

........(ii)..........

शुभाशंसाः।

मन्ये भवति तत्र ....(iii).......... । अत्र गृहे सर्वे ....(iv).......... सन्ति। अत्र सर्वे जनाः भवतीं सर्वदा स्नेहेन स्मरन्ति। भवत्याः स्वास्थ्यं कथम् अस्ति इति लिखतु। भवत्याः पठनं सम्यग् एव ....(v).......... इति मन्ये। अर्धवार्षिकी ....(vi).......... समाप्ता न वा? अवकाशस्य आरम्भः कदा भविष्यति इति लिखतु। शीघ्रम् अत्र आगच्छुत। अन्यत् सर्वं कुशलम् अस्ति। भवत्याः ....(vii).......... मम शुभाशिषः।

भवदीयः ....(viii)..........

श्यामः।

मञ्जूषा

सखिभ्यः, प्रचलति, प्रियवत्से, कुशलिनः, रायपुरतः, पिता, परीक्षा, कुशलिनी।

learncbse.in

learncbse.in

3. अधोदत्त-चित्रस्य वर्णनं मञ्जूषायां प्रदत्तपदानां सहायतय चतुर्षु संस्कृतवाक्येषु कुरुत : 2×4=8

मञ्जूषा

उपवनम्, वृक्षाः, पादपाः, वानरः, पुष्पाणि, पक्षिणः, कन्दुकः, इदं, कन्दुकेन, त्रयः, उपरि, अस्ति, सन्ति, उपविशति, पश्यति, क्रीडन्ति, चित्रम्, प्रसन्नाः, खादति, आकाशे, कूजन्ति, विचरन्ति, फलम्, उपवनस्य।

अथवा

केवलं प्रज्ञाचक्षुर्भ्यः (केवल नेत्रहीनों के लिए)

मञ्जूषायां प्रदत्तपदानां साहाय्येन निम्नलिखितविषयम् आधृत्य चतुर्षु संस्कृतवाक्येषु एकम् अनुच्छेदं लिखत : 2×4=8

मम विद्यालयः

सुन्दरः, कक्षाः, विशालं, भवनम्, द्वारम्, क्रीडाङ्गणम्, सुसज्जिताः, छात्राः, पुस्तकालयः, भवन्ति, सन्ति, पठन्ति, पाठयन्ति, क्रीडन्ति, वृक्षाः, प्रधानाचार्यः, सांस्कृतिककार्यक्रमाः।

खण्ड — 'ग'

अनुप्रयुक्त-व्याकरणम् (अनुप्रयुक्त व्याकरण) **28 अङ्काः**

4. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कृत्वा लिखतः 1 × 4 = 4

(i) एषः <u>गै + अकः</u> कदा गास्यति?

(ii) हे प्रभो! मह्यं <u>सत् + मतिं</u> देहि।

learncbse.in

learncbse.in

(iii) नमः + ते महोदय!

(iv) यद्यपि सा विनीता बालिका तथापि यदा-कदा सा न श्रृणोति।

5. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समासं विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखतः (1 × 6 = 6)

(क) मातापितरौ सदैव वन्द्यौ।

(i) माता च पिता च

(ii) मातरौ च पितरौ च

(iii) मातृ च पिता च।

(ख) बालकः पाणी च पादौ च एतेषां समाहारः प्रक्षाल्य भोजनं खादति।

(i) पाणिपादम्

(ii) पाणिपादान्

(iii) पाणिपादौ।

(ग) पीतदुग्धः (बालकः) प्रसन्न अस्ति।

(i) पीतं दुग्धम्

(ii) पीतं दुग्धं यया सा

(iii) पीतं दुग्धं येन सः।

(घ) बहुफलः (वृक्षः) अत्र शोभये।

(i) बहुनि फलानि

(ii) बहूनि फलानि यस्मिन् सः

(iii) बहूनां फलानां समाहारः।

(ङ.) कार्यं समापयितुं सः शक्तिम् अनतिक्रम्य परिश्रमं करोति।

(i) यथाशक्तिः

(ii) यथाशक्ति

(iii) यथाशक्तिम्।

learncbse.in

learncbse.in

(च) वृक्षस्य समीपम् एका नदी वहति।

(i) उपवृक्षम्

(ii) उपवृक्षः

(iii) सवृक्षम्।

6. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृति-प्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखितः: ½ × 4 = 2

(क) क्रीड + शतृ बालिकां कथय।

(i) क्रीडन्

(ii) क्रीडन्ती

(iii) क्रीडन्तीम्

(ख) मुद् + शानच् बालकाय मोदकं यच्छ।

(i) मोदमानः

(ii) मोदमानाय

(iii) मोदमानायै।

(ग) प्रकृतेः रमणीय + तल् मनोरमा भवति।

(i) रमणीयः

(ii) रमणीयता

(iii) रमणीया।

(घ) मयूरस्य मनोहारिणी शोभा सर्वेभ्यः रोचते।

(i) मनोहारिन् + ङीप्

(ii) मनोहर + ङीप्

(iii) मनोहर + ई।

learncbse.in

learncbse.in

7. अधोलिखितवाक्ययोः कोष्ठकान्तर्गतयोः पदयोः प्रकृति-प्रत्ययौ योजयित्वा लिखत: $1 \times 2 = 2$

(i) परिश्रमस्य (महत् + त्व) सर्वे जानन्ति।

(ii) सा स्वभावेन (सरल + टाप्) अस्ति।

8. अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि मञ्जूषायां प्रदत्तैः उचितैः अव्ययपदैः पूरयित्वा लिखतः $1 \times 6 = 6$

(i) त्वं ....(i)............ गन्तुम् इच्छसि?

(ii) तत्र ....(ii)............ गच्छ।

(iii) अहम् इदं कार्यं ....(iii)............ करिष्यामि।

(iv) सा कथयितुम् इच्छति ....(iv)............ सर्वे गृहं गच्छेयुः।

(v) "ते इदं कार्यं करिष्यन्ति ....(v)............ कनिष्कः कथयति।

(vi) सः ....(vi)............ रात्रौ आगच्छत्।

श्वः, इति, ह्यः, कुत्र, मा, यत्।

9. प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितसङ्ख्यापदं चित्वा वाक्यानि पूरयत। $1 \times 4 = 4$

(i) ....(2)....... जनौ अत्र आगमिष्यतः।

(क) द्वे (ख) द्वौ

(ग) द्वयोः (घ) द्वाभ्यास

(ii) वृक्षे.......(4)....... फलानि सन्ति।

(क) चतस्रः (ख) चत्वारः

(ग) चत्वारि (घ) चतुर्णाम्।

(iii) उद्याने ....(3)....... महिलाः भ्रमन्ति।

(क) तिस्रः (ख) त्रयः

(ग) त्रीणि (घ) त्रिभ्यः।

(iv) वृक्षे ....(5)....... पक्षिणः कूजन्ति।

(क) पञ्चभिः (ख) पञ्चानाम्

(ग) पञ्चसु (घ) पञ्च।

learncbse.in

learncbse.in

10. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदम् अशुद्धम् अस्ति। उचितम् उत्तरं प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा अशुद्धपदं संशोध्य लिखतः $1 \times 4 = 4$

(क) तौ तत्र किमर्थं गच्छन्ति?

(i) गच्छति (ii) गच्छथः

(iii) गच्छतः (iv) गच्छसि।

(ख) ते बालिकाः कदा गमिष्यन्ति?

(i) ताः (ii) सा

(iii) तौ (iv) सः

(ग) आवां न चलथः।

(i) तौ (ii) युवाम्

(iii) यूयम् (iv) ताः

(घ) जनाः नाटकं श्वः पश्यन्ति।

(i) पश्यन्तु (ii) पश्येयुः

(iii) अपश्यन् (iv) द्रक्षयन्ति

खण्डः 'घ'

पठित-अवबोधनम् (पठित-अवबोधन)

11. अधोलिखितं गद्यांशं, पद्यांशं, नाट्यांशं च पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखतः

(अ) गद्यांशः

मम कलनस्य तु आधारः सूर्य एव। सूर्यस्य द्वे गती उत्तरायणम् दक्षिणायनञ्च। प्रत्येकम् अयनस्य अवधिः षण्मासाः। भारतीयमासानां नामानि नक्षत्रनामभिः सम्बद्धानि। पूर्णिमायां यत् नक्षत्रं भवति तेनैव नाम्ना तस्य मासस्य नाम भवति। यथा चैत्रे मासे पूर्णिमा चित्रानक्षत्रयुता भवति, अतः तस्य मासस्य नाम 'चैत्रः' भवति!

I. एकपदेन उत्तरत। ½ × 2 = 1

(i) कालस्य कलनस्य आधारः कः?

(ii) पूर्णिमा चित्रानक्षत्रयुता कस्मिन् मासे भवति?

learncbse.in

learncbse.in

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत। 1 × 2 = 2

भारतीयमासानां नामानि कैः सम्बद्धानि?

III. प्रदत्त विकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत। ½ × 2 = 1

(क) अत्र 'भवति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् अस्ति?

(i) सूर्यः

(ii) अवधिः

(iii) उत्तरायणम्

(iv) चैत्रः।

(ख) 'द्वे' इति संख्यावाचकं पदं कस्य विशेषणपदम् अत्र प्रयुक्तम्?

(i) उत्तरायणस्य

(ii) सूर्यस्य

(iii) दक्षिणायनस्य

(iv) 'गति' इति पदस्य।

(ख) पद्यांशः

अवक्रता यथा चित्ते तथा वाचि भवेद् यदि।
तदेवाहुः महात्मानः समत्वमिति तथ्यतः।।

I. एकपदेन उत्तरत। ½ × 2 = 1

(i) वाचि किं भवेत्?

(ii) 'चिते वाचि च अवक्रता' इति के मन्यन्ते?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत। 1 × 2 = 2

'चित्ते वाचि च अवक्रता एव समत्वम्' इति के कथयन्ति?

III. प्रदत्त विकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत। ½ × 2 = 1

(क) 'आहुः' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् अस्ति?

(i) महात्मानः

(ii) अवक्रता

(iii) समत्वम्।

learncbse.in

learncbse.in

(ख) 'वाण्याम्' इति पदस्य किं पर्यायपदम् अत्र प्रयुक्तम?

(i) चित्ते

(ii) अवक्रता

(iii) वाचि।

(ग) नाट्यांशः

'काकः : (प्रविश्य, सक्रोधम्) आः किम् उक्तवती भवती? यदि अहं कृष्णवर्णः तर्हि श्रीरामस्य वर्णः कीदृशः? श्रीवासुदेवस्य वर्णः कीदृशः? मुग्धे! अहं तु अतीव कर्त्तव्यपरायणः। प्रभाते 'का-का' ध्वनिना सुप्तान् प्रबोधयामि कर्मसु च विनियोजयामि।

राजहंसः : हुं! किमनेन? एतत् कार्यं तु कुक्कुटोपि करोति?

काकः : (विहस्य) कुक्कुटः! अरे अद्य कुतः कुक्कुटाः नगरेषु। अहमेव सर्वत्र सुलभः।

राजहंसः : भोः भो वाचाल! स्वीयैः कटुभिः क्वणितै जनजागरणात् अन्यत् तु किमपि न करोषि।'

I. एकपदेन उत्तरत। ½ × 2 = 1

(i) काकस्य वर्णः कीदृशः?

(ii) अद्य कुक्कुटाः कुत्र न दृश्यन्ते?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत। 1 × 2 = 2

काकः कैः सुप्तान् जनान् प्रभाते प्रबोधयति?

III. विकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत। ½ × 2 = 1

(i) 'अहमेव सर्वत्र सुलभः' इति वाक्ये 'अहम्' सर्वनाम पदं कस्मै प्रयुक्तम्?

(क) राजहंसाय

(ख) राजहंस्यै

(ग) काकाय

(घ) कुक्कुटाय।

(ii) 'करोति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् प्रयुक्तम्?

(क) कुक्कुटः

(ख) काकः

learncbse.in

learncbse.in

(ग) अहम्

(घ) राजहंसी।

12. अधोलिखितयोः कथनयोः समुचितं भावं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत। $1 \times 2 = 2$

(क) 'अलं चिन्तया। आपदां तरणि धैर्यम्।'

भावः

(i) चिन्तायाः आवश्यकता न अस्ति। शनैः-शनैः चिन्ता दूरीभविष्यति।

(ii) चिन्तायाः आवश्यकता न अस्ति अपितु धैर्यस्य आवश्यकता अस्ति।

(iii) चिन्ता न करणीया। विपत्तिषु धैर्यस्य आवश्यकता अस्ति। धैर्यं नौका इव अस्ति।

(ख) 'वाक्पटुर्धैर्यवान् मन्त्री सभायामप्यकातरः।
सः केनापि प्रकारेण परैर्न परिभूयते।।'

(i) मन्त्री सदैव चतुरः एव भवति। तस्य कोपि अहितं न करोति।

(ii) मन्त्री सम्भाषणे कुशलः धैर्ययुक्तः च भवति। सः सभासु अपि भयम् न अनुभवति। तस्य सदा सम्मानम् अपि भवति।

(iii) यः मन्त्री वाक्चतुरः, धैर्ययुक्तः, सभासु च साहसिकः भवति तस्य अन्यैः कदापि कुत्रापि च तिरस्कारः न भवति।

13. मञ्जूषातः उचितम् पदं चित्वा अधोलिखितश्लोकद्वयस्य अन्वयं पूरयतः $\frac{1}{2} \times 8 = 4$

(क) प्रार्थितं ते मया चक्रं देवदानवपूजितम्।
अजेयः स्यामिति विभो! सत्यमेतत् ब्रवीमि ते।।

अन्वयः

........(i).......... अजेयः स्याम् इति ....(ii).......... देवदानव-पूजितम् चक्रम् ते ....(iii).......... एतत् ते सत्यम् ....(iv)..........।

(ख) अधुना रमणीया हि, सृष्टिरेषा जगत्पतेः।
जीवाः सर्वेऽत्र मोदन्तां, भावयन्तः परस्परम्।।

learncbse.in

learncbse.in

अन्वयः

एषा ....(v).......... सृष्टिः हि अधुना ....(vi).......... । सर्वे जीवाः ......
(vii).......... परस्परम् भावयन्तः ....(viii).......... ।

मोदन्ताम्, रमणीया, ब्रवीमि, विभो!, अत्र, प्रार्थितम्, मया, जगत्पतेः ।

14. रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत। 1 × 4 = 4

(i) <u>अरुणस्य</u> प्रदेशः अरुणाचलः।

(ii) संवत्सरे <u>षड्</u> ऋतवः भवन्ति।

(iii) जनाः परस्परं मुखे कपोले च <u>शालिचूर्णं</u> लिम्पन्ति।

(iv) <u>पवनः</u> स्तब्ध जातः।

15. अधोलिखितानि वाक्यानि घटनाक्रमानुसारं लिखत : ½×8 = 4

(i) एकस्य नाम दुष्टबुद्धिः आसीत् अपरस्य नाम प्रच्छन्नभाग्यः।

(ii) सर्पः दुष्टबुद्धिम् एव दष्टवान्।

(iii) दुष्टबुद्धिः इदं श्रुत्वा तस्य धनहरणार्थं मित्रस्य गृहं गच्छति।

(iv) एकदा द्वे मित्रे धनं चोरयितुं प्रस्थितौ।

(v) तत्र सः श्रृणोति यत् प्रच्छन्नभाग्यस्य क्षेत्रे अश्वत्थतरुमूले एकः सुवर्णकलशः अस्ति।

(vi) भार्यायाः परामर्शानुसारं सः परिश्रमेण धनार्जनं करोति।

(vii) दुष्टबुद्धिः अश्वत्थमूलं खनित्वा सर्पयुक्तं सुवर्णकलशं प्राप्नोति।

(viii) मार्गे बालानां वचनं श्रुत्वा प्रच्छन्नभाग्यः चौरकर्म त्यक्तुम् इच्छति।

16. रेखाङ्कितपदानां प्रसङ्गानुसारम् अर्थं चित्वा लिखत। 1 × 2 = 2

(i) 'पुष्पाणां <u>समृद्धिः</u> सुगन्धिः च मनोहरः।'

(क) ऐश्वर्यम् सुखं च

(ख) धनम्

(ग) बाहुल्यम्।

learncbse.in

learncbse.in

(ii) 'वत्स! न जानाति भवान् द्रौणेः चपलां प्रकृतिम्।'

(क) स्वभावम्

(ख) मूलम्

(ग) मूलधातुं शब्दं वा।

प्रश्नपत्र संख्या 52

खण्डः 'क'

अपठितांश - अवबोधनम् (अपठितांश अवबोधन)

1. अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रदत्तश्नान् उत्तरत :

एकस्मिन् नगरे द्वे मित्रे वसतः स्म। एकस्य नाम सोमेशः आसीत् अनयस्य नाम धनेशः आसीत्। सोमेशः विद्याम् इच्छति स्म धनेशः च प्रभूतं धनम्। एकदा मित्रद्वयं विदेशम् अगच्छत्। तत्र सोमेशः परिश्रमेण अध्ययनं कृत्वा विद्यां प्राप्तवान्। धनेशः बहु धनसङ्ग्रहणं कृतवान्। एवम् अनेकानि वर्षाणि व्यतीतानि। तौ अचिन्तयताम् -- 'अधुना आवां गृहं गच्छावः'। गृहम् प्रति आगमनसमये मार्गे चौराः आगच्छन्। ते धनेशस्य सर्वं धनम् अहरन्। धनेशः दुःखी अभवत्। सः रिक्तहस्तः गृहम् आगच्छत्। परन्तु सोमेशः विद्याधनुयुक्तः आसीत्। विद्याधनेन युक्तः सः शीघ्रम् एव अतीव प्रसिद्धः अभवत्। तस्य प्रसिद्धिं श्रुत्वा राजा विद्यावन्तं सोमेशम् आहूय तस्य सम्मानम् अकरोत्। सः तस्मै मन्त्रिपदमपि अयच्छत्। सत्यम् एव कथ्यते -- 'विद्या एव सर्वत्र पूज्यते।'

प्रश्नाः

I. उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत। 1×2 = 2

(अ) द्वे मित्रे कुत्र वसतः स्म?

(i) विदेशे

(ii) राजप्रासादे

(iii) नगरे

(iv) ग्रामे।

(ब) मार्गे के आगच्छन्?

(i) सैनिकाः

(ii) चौराः

learncbse.in

learncbse.in

(iii) जनाः

(iv) आरक्षकाः।

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत। $2 \times 2 = 4$

(i) कः विद्याधनं प्राप्तवान्?

(ii) राजा सोमेशाय किम् अयच्छत्?

III. प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत। $1 \times 4 = 4$

(क) 'अचिन्तयताम्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?

(i) राजा

(ii) सोमेशः

(iii) तौ

(iv) धनेशः।

(ख) 'सः तस्मै मन्त्रिपदमपि अयच्छत्' इति वाक्ये 'सः' सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम्?

(i) सोमेशाय

(ii) धनेशाय

(iii) राज्ञे

(iv) चौराय।

(ग) 'प्रभूतं' इति पदं कस्य विशेषणपदम् अस्ति?

(i) विदेशस्य

(ii) विद्यायाः

(iii) परिश्रमस्य

(iv) धनस्य।

(घ) 'शनैः' इति पदस्य किं विपरीतपदम् अत्र प्रयुक्तम्?

(i) शीघ्रं

(ii) वर्षाणि

(iii) व्यतीतानि

(iv) एकदा।

learncbse.in

learncbse.in

IV. अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं चित्वा लिखत। $1 \times 2 = 2$

(i) विदेशभ्रमणम्

(ii) बृद्धिः एव उत्तमा

(iii) विद्याधनं श्रेष्ठधनम्

(iv) परिश्रमस्य महत्त्वम्।

खण्डः — 'ख'

रचनात्मककार्यम् (रचनात्मक कार्य)

2. अनुजं प्रति लिखितम् अधःपत्रं मञ्जूषायां प्रदत्तपदैः पूरयतः $\frac{1}{2} \times 8 = 4$

........(i)..........

........(ii).......... शुभाशिषः।

मन्ये यत् भवान् तत्र ....(iii)..........। वयम् अपि अत्र सर्वे ....(iv).......... स्मः। मातापितरौ सर्वदा त्वां स्मरतः। तव अग्रजा अग्रिमसप्ताहे गृहम् ....(v)..........। त्वम् अपि यदि ....(vi).......... इच्छसि आगच्छ। अस्मिन् विषये अग्रजा अपि त्वां पत्रं ....(vii)..........। तव अध्यननं सम्यक् चलति इति वयं चिन्तयामः। अन्यत् सर्वं ....(viii)..........। सर्वेभ्यः मित्रेभ्यः मम शुभकामनां कथयतु। भवान् पत्रद्वारा स्वकार्यक्रमं सूचयतु।

भवतः अग्रजः,

विश्वासः।

मञ्जूषा

भुवनेश्वरतः, लेखिष्यति, आगमिष्यति, कुशली, कुशलिनः, आगन्तुम्, कुशलम्, प्रिय अनुज!

3. अध्योदत्त-चित्रस्य वर्णनं मञ्जूषायां प्रदत्तपदानां सहायतया चतुर्षु संस्कृतवाक्येषु कुरुतः $2 \times 4 = 8$

learncbse.in

learncbse.in

मञ्जूषा

उपवनम्, बालिका, मयूरः, शशकः, वानरः, पक्षिणः, पुस्तकं, वृक्षाः, पादपाः, पुष्पाणि, सुन्दरं, इदम्, वृक्षस्य, अधः, पठति, पश्यति, अस्ति, सन्ति, आकाशे, कूजन्ति, खादति, कूर्दति, चलति, यत्र-तत्र, उपरि, प्रसन्नाः।

अथवा

केवलं प्रज्ञाचक्षुर्भ्यः (केवल नेत्रहीनों के लिए)

मञ्जूषायां प्रदत्तपदानां साहाय्येन निम्नलिखितविषयम् अधिकृत्य चतुर्षु संस्कृतवाक्येषु एकम् अनुच्छेदं लिखत : 2×4=8

"प्रातःकालः"

मञ्जूषा

सूर्यः, जनाः, वृक्षाः, पुष्पाणि, पक्षिणः, बालकाः, वायुः, दूरे, पशवः, व्यायामं, भ्रमन्ति, क्रीडन्ति, कूजन्ति, वहति, गच्छति, प्रकाशः, अन्धकारः, विकसन्ति, वृक्षेषु, शीतलः।

खण्डः — 'ग'

अनुप्रयुक्तव्याकरणम् (अनुप्रयुक्त व्याकरण)

4. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कृत्वा लिखत : $1 \times 4 = 4$

(i) <u>यदि + अपि</u> सा बालिका तथापि तस्याः उत्साहः अतुल्यः।

(ii) सर्वे <u>जगत् + नाथं</u> प्रणमन्ति।

learncbse.in

learncbse.in

(iii) तत्र एकः बालः + चलति।

(iv) सैनिकः राष्ट्रस्य नयनम् मन्यते।

5. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समासं विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत: $1 \times 6 = 6$

(क) पिककाकौ कूजतः।

(i) पिकः च काकः च तयोः समाहारः

(ii) पिकाः च काकाः च

(iii) पिकः च काकः च।

(ख) मातापितरौ श्वः गमिष्यतः।

(i) मातरः च पितरः च

(ii) माता च पिता च

(iii) माता च पिता च एतयोः समाहारः।

(ग) अधीतं व्याकरणं येन सः (नरः) आगच्छति।

(i) अधीतव्याकरणः

(ii) अधीतव्याकरणम्

(iii) अधीतव्याकरणा।

(घ) श्वेताम्बरा अत्र विराजते।

(i) श्वेतम् अम्बरं यस्याः सा

(ii) श्वेतम् अम्बरं यस्य सः

(iii) श्वेतम् अम्बरम्।

(ङ) परपीडनं साधुजनस्य रूपस्य योग्यं कार्यं न अस्ति।

(i) अनुरूपः

(ii) अनुरूपस्य

(iii) अनुरूपम्।

learncbse.in

learncbse.in

(च) सचित्रं पुस्तकम् आनय।

(i) चित्रस्य भावम्

(ii) चित्रेण सहितम्

(iii) चित्रम् अनतिक्रम्य।

6. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृति-प्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा समुचितम् उत्तरं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखित : ½ × 4 = 2

(क) गम् + शतृ बालकः कुत्रापि न पश्यति।

(i) गच्छन्ती

(ii) गच्छन्तम्

(iii) गच्छन्

(iv) गमन्।

(ख) क्रूरता सदैव निन्दनीया एव।

(i) क्रूर + तल्

(ii) क्रूर + त्व

(iii) क्रूरः + तल् + आ

(iv) क्रूर् + तल्।

(ग) गायिका मधुरं गीतं गायति।

(i) गै + इका

(ii) गायक् + टाप्

(iii) गायिक + आ

(iv) गे + इका

(घ) सेव् + शानच् जनाः स्वकर्त्तव्यं निर्वहन्ति।

(i) सेवमानः

(ii) सेवमानाः

(iii) सेवमानानाम्

(iv) सेवमानैः।

learncbse.in

learncbse.in

7. अधोलिखितवाक्ययोः कोष्ठकान्तर्गतयोः पदयोः प्रकृति-प्रत्ययौ संयोज्य लिखत : 1 × 2 = 2

(i) बालानां .... (चपल + त्व) कः न जानाति?

(ii) .... (पठ् + शतृ) बालकः शनैः शनैः वदति।

8. अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि मञ्जूषायां प्रदत्तपदसहायतया उचितैः अव्ययपदैः पूरयित्वा लिखित : 1 × 6 = 6

(i) भवान् अधुना .... आगच्छति?

(ii) ते .... पुनः तत्र न गमिष्यतः।

(iii) यत्र कर्त्तव्यनिष्ठा भवति .... सिद्धिः अपि निवसति।

(iv) 'अहम् इदं कार्यं करिष्यामि।' .... सः दृढतया अवदत्।

(v) सः तावत् न गमिष्यति .... त्वं न आगच्छसि।

(vi) .... ते अपि तत्र गच्छन्ति।

मञ्जूषा

यदा-कदा, तत्र, कुतः, यावत्, इति, श्वः।

9. प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितसङ्ख्यापदं चित्वा वाक्यानि पूरयत। 1 × 4 = 4

(क) अस्माकं विद्यालये ....(4)....... विशालवृक्षाः सन्ति।

(i) चत्वारि

(ii) चतस्रः

(iii) चतुर्णाम्

(iv) चत्वारः।

(ख) ....(2)....... बालिकयोः भ्रातरः कुत्र सन्ति?

(i) द्वौ

(ii) द्वे

(iii) द्वयोः

(iv) द्वाभ्याम्।

learncbse.in

learncbse.in

(ग) उपवने ....(1)....... वृक्षस्य शाखायाम् कोकिला कूजति।

(i) एकः

(ii) एकम्

(iii) एकस्मिन्

(iv) एकस्य।

(घ) सरोवरे ....(3)....... कमलानि शोभन्ते।

(i) त्रीणि

(ii) तिस्र

(iii) त्रिभिः

(iv) त्रयः।

10. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदम् अशुद्धम् अस्ति। उचितम् उत्तरं प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा अशुद्धपदं संशोध्य लिखत। $1 \times 4 = 4$

(क) ताः पाठं पठसि।

(i) पठतः

(ii) पठन्ति

(iii) पठथः

(iv) पठथ।

(ख) आवाम् ह्यः एव मणिपुरतः आगमिष्यावः।

(i) आगच्छाव

(ii) आगच्छावः

(iii) आगच्छतु

(iv) आगच्छेत्।

(ग) सः बालिका धावति।

(i) बाला

(ii) बालिके

learncbse.in

learncbse.in

(iii) बालकः

(iv) बालकौ।

(घ) यूयं कुत्र <u>उपविशसि</u>।

(i) उपविशथ

(ii) उपविशथः

(iii) उपविशन्ति

(iv) उपविशामः।

खण्डः — 'घ'

पठित-अवबोधनम् (पठित अवबोधन)

11. अधोलिखितं गद्यांशं, पद्यांशं, नाट्यांशं च पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानामुत्तराणि लिखत :

(अ) गद्यांश

गृहे तस्य भार्या सपदि समागतं पतिं दृष्ट्वा अपृच्छत् -- 'आर्य! किं सर्वगतं कुशलं वर्तते? अयथाकालं समागतोऽसि?' सम्प्रति धर्ममतिः सः पश्चात्तापेन दग्धमानसः सर्वं वृत्तान्तं निवेद्य सकरुणम् उच्चैः अक्रन्दत्। बुद्धिमती सा अवदत् -- 'अलं चिन्तया। आपदां तरणिः धैर्यम्। इदानीं विषादं त्यक्त्वा उद्यमः क्रियताम्।'

प्रश्नाः

I. एकपदेन उत्तरत। ½ × 2 = 1

(i) विषादं त्यक्त्वा कः कर्त्तव्यः?

(ii) आपदां तरणिः किम् भवति?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत। 1 × 2 = 2

पश्चात्तापेन दग्धमानसः सः (प्रच्छन्नभाग्यः) किं निवेद्य उच्चैः अक्रन्दत्?

III. विकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत। ½ × 2 = 1

(क) 'शीघ्रम्' इति अर्थे अस्मिन् किं पदं प्रयुक्तम्?

(i) इदानीम्

(ii) सम्प्रति

(iii) सपदि

(iv) अयथाकालम्।

learncbse.in

learncbse.in

(ख) 'भार्या' इति कर्तृपदस्य क्रियापदं किम्?

(i) असि

(ii) क्रियताम्

(iii) वर्तते

(iv) अपृच्छत्।

(आ) पद्यांश

'आचारः प्रथमो धर्मः इत्येतद् विदुषां वचः।
तस्माद् रक्षेत् सदाचारं प्राणेभ्योऽपि विशेषतः।।'

प्रश्नाः

I. एकपदेन उत्तरत। ½ × 2 = 1

(i) प्राणेभ्योऽपि विशेषतः कः रक्षणीयः?

(ii) अस्माकं व्यवहारः सम्यग् भवेत् इति केषां वचनम् अस्ति?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत। 1 × 2 = 2

प्रथमः धर्मः कः?

III. विकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत। ½ × 2 = 1

(क) 'धर्मः' इति पदस्य विशेषणपदं किम्?

(i) आचारः

(ii) वचः

(iii) विशेषतः

(iv) प्रथमः।

(ख) 'अतः' इति अर्थे अत्र किं पदं प्रयुक्तम्?

(i) तस्मात्

(ii) इति

(iii) एतत्

(iv) अपि।

LearnCBSE.in

learncbse.in

learncbse.in

(ङ) **नाट्यांश :**

'(ततः प्रविशतः व्यासनारदौ)

नारदः : (व्यासं प्रति) पश्यतु भवान्! कोऽयम् अनर्थः क्रियते एताभ्यां वीराभ्याम्। समन्तात् प्रचण्डानलशिखाः आकाशं लिहन्ति इव। गगनात् सहस्रशः उल्काः भूमौ पतन्ति। कम्पते खलु सपर्वत-वन-द्रुमा सकला मही। पवनः स्तब्धः जातः। सहस्रांशुः न भासते। शैलाः विदीर्यन्ते। कथमपि एतौ निवारणीयौ, अन्यथा सकलं जगद् ध्वस्तं भविष्यति।'

व्यासनारदौ : भो वीरौ! संहरतम् संहरतम् निजास्त्रे।

प्रश्नाः

I. एकपदेन उत्तरत। ½ × 2 = 1

(i) कौ प्रविशतः?

(ii) कः स्तब्धः जातः?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत। 1 × 2 = 2

गगनात् सहस्रशः उल्काः कुत्र पतन्ति?

III. विकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत। ½ × 2 = 1

(क) 'सकलम्' इति विशेषणपदस्य विशेष्यपदं किम्?

(i) मही

(ii) जगत्

(iii) शैलाः

(iv) आकाशम्।

(क) 'समन्तात् प्रचण्डानलशिखाः आकाशं लिहन्ति इव' वाक्ये 'लिहन्ति' क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?

(i) प्रचण्डानलशिखाः

(ii) आकाशं

(iii) समन्तात्

(iv) इव।

learncbse.in

learncbse.in

12. अधोलिखितकथनयोः समुचितं भावं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखतः 1 × 2 = 2

(क) 'नीरक्षीरविवेके तु हंसो हंसः बको बकः।'

<u>**भावः**</u>

(i) हंसः बकः च समानौ, तत्र कोऽपि भेदः न अस्ति।

(ii) हंसः क्षीरं पिबति बकः नीर-क्षीरं च पिबति, अतः तत्र भेदः।

(iii) दुग्धस्य जलस्य च मध्ये किं दुग्धं किं च जलम् इति विवेकपूर्णकार्ये एव हंसस्य बकस्य च भेदः दृश्यते।

(ख) सततं चक्रवत् परिवर्तमानः।

<u>**भावः**</u>

(i) कालः यदा-कदा चक्रवत् भ्रमति।

(ii) संसारे भ्रमन् कालः चक्रम् एव अस्ति।

(iii) कालः चक्रम् इव निरन्तरं गतिशीलः अस्ति।

13. मञ्जूषातः समुचितं पदं चित्वा अधोलिखितश्लोकद्वयस्य अन्वयं पूरयतः ½ × 8 = 4

(क) यत् प्रोक्तं येन केनापि तस्य तत्त्वार्थनिर्णयः।

कर्तुं शक्यो भवेद्येन स विवेक इतीरितः।।

अन्वयः

येन ....(i).......... अपि यत् प्रोक्तं तस्य ....(ii).......... येन कर्तुं ....(iii).......... भवेत्, सः ....(iv).......... इति ईरितः।

(ख) परमापद्गतेनापि नैव तात! तव्या रणे।

इदमस्त्रं प्रयोक्तव्यं मानुषेषु विशेषतः।।

अन्वयः

........(v)..........! परमःआपद्गतेन अपि ....(vi).......... रणे इदम् अस्त्रम् ....(vii).......... मानुषेषु न ....(viii).......... प्रयोक्तव्यम्।

मंजूषा

विशेषतः, तत्त्वार्थनिर्णयः, केन, तात!, विवेकः, एव, त्वया, शक्यः।

learncbse.in

learncbse.in

14. रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत। 1 × 4 = 4

(i) चतुर्दशमन्वन्तराणां समूहः कल्पः।

(ii) अरुणस्य प्रदेशः अरुणाचलः।

(iii) जलबिन्दुनिपातेन क्रमशः घटः पूर्यते।

(iv) धैर्यवान् लोके परिभवं न प्राप्नोति।

15. अधोलिखितानि वाक्यानि घटनाक्रमानुसारं लिखत : ½×8 = 4

(i) 'पक्षिणां राजा कः भवेत्' इति विचिन्त्य तत्र विवादः भवति।

(ii) मातुः आज्ञया ते मिलित्वा निवसन्ति आनन्देन च नृत्यन्ति।

(iii) तयोः मध्ये विवादः भवति।

(iv) सर्वे स्वप्रशंसां कुर्वन्ति।

(v) सः काकं कटुवचनानि कथयति।

(vi) तदैव अन्ये अनेके पक्षिणः अपि अत्र प्रविशन्ति।

(vii) एकदा राजहंसः काकस्य ध्वनिं श्रुत्वा कुपितः भवति।

(viii) काकः अपि कुपितः भवति।

16. रेखाङ्कितपदानाम् प्रसङ्गानुसारम् अर्थं चित्वा लिखत। 1 × 2 = 2

(क) अये! कथम् इमं सङ्कल्पं श्रुत्वा विस्मिताः यूयम्?

(i) कल्पनां

(ii) धार्मिकानुष्ठानस्य प्रतिज्ञां

(iii) प्रलयम्

(iv) सुन्दरं वचनम्।

(ख) साधु पृष्टम्! अत्र अनेके प्रमुखोत्सवाः।

(i) उचितम्

(ii) साधुः

(iii) श्रेष्ठः जनः

(iv) सज्जनः।

learncbse.in

learncbse.in

अंक योजना - संस्कृतम् (सम्प्रेषणाधारितम्)

निर्धारित समय : 3 घण्टे *अधिकतम अंक : 100*

कृपया ध्यान दीजिए :

1. किसी भी प्रश्न के विकल्पात्मक उत्तर भी हो सकते हैं। इस अंक योजना में दिये गए उत्तर निर्देशात्मक हैं! इनके अतिरिक्त भी संदर्भानुसार सही उत्तर हो सकते हैं, अतः अंक दिए जाएं।
2. अनुच्छेद अथवा श्लोकों पर आधारित प्रश्न अवबोधनात्मक हैं विद्यार्थी अनुच्छेद में दिये गए शब्दों के स्थान पर पर्यायवाची शब्दों का प्रयोग भी कर सकते हैं इसके लिए भी अंक दिए जाएं। विद्यार्थी उत्तर देते समय उपयुक्त विभक्ति अथवा वचन का प्रयोग नहीं करते तो अंशतः अंक काटे जाएं संपूर्ण नहीं।
3. त्रुटिपूर्ण वर्तनी अथवा व्याकरणात्मक प्रयोगों के लिए अनुपाततः अंक काटे जाएं न कि पूरे अंक।
4. आंशिक दृष्टि से सही उत्तरों के लिए भी अंशतः अंक अवश्य दिए जाएं।
5. खण्ड 'ख' में (रचनात्मक कार्यम्) के अन्तर्गत 'चित्र वर्णन' व 'अनुच्छेद लेखन' में विकल्प समझा जाए। बच्चों ने जो भाग भी किया हो अंक दिए जाएं। वाक्य संरचना प्रमुख है न कि वाक्य का सौंदर्य तत्व। आंशिक वाक्य-शुद्धता के लिए भी अंक दिए जाएं।

संस्कृत (ऐच्छिक) प्रश्नपत्र संख्या 52/1

खण्डः — 'क'

अपठित अवबोधनम्

I. उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत। दो प्रश्न (प्रत्येक भाग के लिए 1 अंक) $1 \times 2 = 2$

(अ) अन्धकारः।

(ब) कर्त्तव्यस्य।

II. पूर्ण वाक्येन उत्तरत। दो प्रश्न, प्रत्येक भाग के लिए 2 अंक $2 \times 2 = 4$

(i) ..... यत्र तत्र धावन्ति।

(ii) ..... कमलानि ....।

III. प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत। चार प्रश्न, प्रत्येक भाग के लिए 1 अंक $1 \times 4 = 4$

1. स्फूर्तिदायिनी

learncbse.in

learncbse.in

2. जनाः

3. बालेभ्यः

4. उदेति।

IV. अग्य अनुच्छेदस्य कृते उचितं शीर्षकं चित्वा लिखत : $1 \times 2 = 2$

सुखदायिनी प्रभातवेला, सूर्योदयः।

खण्ड — 'ख'

रचनात्मकं कार्यम्

2. पत्रलेखनम् - आठ रिक्तस्थान। प्रत्येक के लिए 1/2 अंक $½ \times 8 = 4$

(i) रायपुरतः

(ii) प्रियवत्से

(iii) कुशलिनी

(iv) कुशलिनः

(v) प्रचलति

(vi) परीक्षा

(vii) सखिभ्यः

(viii) पिता।

3. चित्रवर्णनम् अथवा अनुच्छेदलेखनम् $2 \times 4 = 8$

बच्चों से सरल, संक्षिप्त वाक्य पूर्ति अपेक्षित है केवल वाक्य की शुद्धता देखी जाए। इस प्रश्न का प्रमुख उद्देश्य वाक्य रचना है। वाक्य संक्षिप्त अथवा दीर्घ हो यह महत्वपूर्ण नहीं। वाक्य आलंकारित है या नहीं यह भी महत्वपूर्ण नहीं। व्याकरणिक दृष्टि में शुद्ध होने पर पूर्ण अंक दिए जाएं। मंजूषा में दिए गए शब्द सहायतार्थ हैं, बच्चे शब्द चुने अथवा नहीं - आवश्यक नहीं। वे स्वयं शब्दों का प्रयोग कर वाक्य-निर्माण कर सकते हैं। बच्चे स्वयं भी मंजूषा में दिए गए शब्दों की विभक्तियां आदि भी बदल सकते हैं अतः अंक दिए जाएं। त्रुटियों के अंक अंशतः ही काटे जाएं। इस प्रश्न के 8 अंक हैं। प्रत्येक वाक्य के लिए 2 अंक हैं।

learncbse.in

learncbse.in

अथवा

यह विकल्प सबके लिए माना जाए। बच्चे स्वयं भी मंजूषा में दिए गए शब्दों की विभक्तियां आदि बदल सकते हैं। अंक दिए जाएं। इस प्रश्न के 8 अंक हैं। प्रत्येक वाक्य के लिए 2 अंक हैं।

खण्डः — 'ग'

अनुप्रयुक्तव्याकरणम्

4. संधि-संधिच्छेद। $1 \times 4 = 4$

(i) गायकः

(ii) सन्मतिं

(iii) नमस्ते

(iv) यदि + अपि।

5. समास। $1 \times 6 = 6$

(क) (i)

(ख) (i)

(ग) (iii)

(घ) (ii)

(ङ) (ii)

(च) (i)।

6. प्रकृति-प्रत्ययः योजयित्वा लिखत $\frac{1}{2} \times 4 = 2$

(क) (iii)

(ख) (ii)

(ग) (i)

(घ) (i)।

learncbse.in

learncbse.in

7. प्रकृति-प्रत्ययः योजयित्वा लिखत $1 \times 2 = 2$

(i) महत्त्वम्

(ii) सरला

8. अव्यय - $1 \times 6 = 6$

(i) कुत्र

(ii) मा

(iii) श्वः

(iv) यत्

(v) इति

(vi) ह्यः।

9. उचितसंख्यापदम् $1 \times 4 = 4$

(i) (ख)

(ii) (ग)

(iii) (क)

(iv) (घ)

10. अशुद्धपदं संशोध्य लिखत $1 \times 4 = 4$

(क) (iii)

(ख) (i)

(ग) (ii)

(घ) (iv)।

खण्डः — 'घ'

पठित-अवबोधनम् **28 अङ्काः**

11. गद्यांशः

I. एकपदेन उत्तरत। दो प्रश्न, प्रत्येक के लिए 1/2 अंक। $\frac{1}{2} \times 2 = 1$

(i) सूर्य

(ii) चैत्रे।

LearnCBSE.in

learncbse.in

learncbse.in

II. पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए। 1 × 2 = 2

............नक्षत्रनामभिः/नक्षत्रैः............

III. विकल्पों में से उचित उत्तर चुनकर लिखिए। ½ × 2 = 1

(क) (iv)

(ख) (iii)

(ब) पद्यांशः

I. एकपदेन उत्तरत - दो प्रश्न! प्रत्येक के लिए 1/2 अंक। ½ × 2 = 1

(i) अवक्रता

(ii) महात्मानः।

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत। एक प्रश्न के लिए दो अंक। 1 × 2 = 2

..........महात्मानः.............

III. विकल्पों में से उचित उत्तर चुनकर लिखिए। ½ × 2 = 1

(क) (i)

(ख) (iii)

(स) नाट्यांशः

I. एकपदेन उत्तरत। दो प्रश्न, प्रत्येक के लिए 1/2 अंक। ½ × 2 = 1

(i) कृष्णः/कृष्णवर्णः

(ii) नगरेषु।

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत। एक प्रश्न के लिए दो अंक। 1 × 2 = 2

......'काका' ध्वनिना सुप्तान् जनान्.........

III. विकल्पेभ्यः उचित उत्तर लिखत। दो प्रश्न, प्रत्येक के लिए 1/2 अंक। ½ × 2 = 1

(i) (ग)

(ii) (क)।

12. समुचितं भावं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत। 1 × 2 = 2

(क) (iii)

(ख) (ii)।

learncbse.in

learncbse.in

13. पदं चित्वा अन्वयं पूरयत ½ × 8 = 4

(क) (i) विभो! (ii) मया (iii) प्रार्थितं (iv) ब्रवीमि

(ख) (v) जगत्पतेः (vi) रमणीया (iii) अत्र (iv) मोदन्ताम्।

14. प्रश्ननिर्माणं 1 × 4 = 4

(i) कस्य.....

(ii) कति.....

(iii) किम्.....

(iv) कः.....

15. घटनाक्रमानुसारं लिखत। इस प्रश्न के उत्तर में वाक्यों में तार्कित संबन्ध हो। प्रश्न बोधात्मक है स्मृति आधारित नहीं। केवल वाक्यक्रम लिखने पर भी अंक दिए जाएं। वर्तनी आदि दृष्टवय नहीं। ध्यान रखें नीचे दिया गया क्रम केवल निदेशात्मक है। 3+3 = 6

(iv) ⟶ (i) ⟶ (viii) ⟶ (vi) ⟶

(iii) ⟶ (v) ⟶ (vii) ⟶ (ii) ⟶

यह सामान्य क्रम है। अन्य तार्किक क्रम होने पर भी अंक दिए जाएं। आंशिक उत्तर के लिए भी अंक दिए जाएं।

16. शब्दार्थ संबंधी इस प्रश्न में बच्चे केवल क्रमसंख्या लिख सकते हैं अंक दिए जाएं। वर्तनी आदि की दृष्टि से अंक अंशतः ही काटे जाएं। प्रत्येक भाग के लिए 1 अंक। 1 × 2 = 2

(i) (ग)

(ii) (क)

---

learncbse.in

learncbse.in

संस्कृत (ऐच्छिक) प्रश्नपत्र संख्या 52

खण्डः — 'क'

अपठित - अवबोधनम् 12 अङ्काः

I. उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत। दो प्रश्न, (प्रत्येक भाग के लिए 1 अंक) $1 \times 2 = 2$

(अ) (iii) नगरे

(ब) (ii) चौराः।

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत। दो प्रश्न, प्रत्येक भाग के लिए 2 अंक $2 \times 2 = 4$

(i) सोमेशः विद्याधनं प्राप्तवान्।

(ii) राजा सोमेशाय मन्त्रिपदं....।

III. प्रदत्तविकल्पेभ्य उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत। चार प्रश्न, प्रत्येक भाग के लिए 1 अंक $1 \times 4 = 4$

(क) (iii) तौ

(ख) (iii) राज्ञे

(ग) (iv) धनस्य

(घ) (i) शीघ्रम्

IV. अग्य अनुच्छेदस्य कृते उचितं शीर्षकं चित्वा लिखत। $1 \times 2 = 2$

(iii) विद्याधनं श्रेष्ठधनम्।

खण्डः — 'ख'

रचनात्मकं कार्यम् 12 अङ्काः

2. पत्रलेखनम्। आठ रिक्तस्थान, प्रत्येक के लिए 1/2 अंक $½ \times 8 = 4$

(i) भुवनेश्वरतः

(ii) प्रिय अनुज!

(iii) कुशली

(iv) कुशलिनः

(v) आगमिष्यति

learncbse.in

learncbse.in

(vi) आगन्तुम्

(vii) लेखिष्यति

(viii) कुशलम्।

3. चित्रवर्णनम्। $2 \times 4 = 8$

बच्चों से सरल, संक्षिप्त वाक्यपूर्ति अपेक्षित है केवल वाक्य की शुद्धता देखी जाए। इस प्रश्न का प्रमुख उद्देश्य वाक्य रचना है। वाक्य संक्षिप्त अथवा दीर्घ हो यह महत्वपूर्ण नहीं। वाक्य आलंकारित है या नहीं यह भी महत्वपूर्ण नहीं। व्याकरणिक दृष्टि में शुद्ध होने पर पूर्ण अंक दिए जाएं। मञ्जूषा में दिए गए शब्द सहायतार्थ हैं, बच्चे शब्द चुने अथवा नहीं - आवश्यक नहीं। वे स्वयं शब्दों का प्रयोग कर वाक्य-निर्माण कर सकते हैं। बच्चे स्वयं भी मंजूषा में दिए गए शब्दों की विभक्तियां आदि भी बदल सकते हैं अतः अंक दिए जाएं। त्रुटियों के अंक अंशतः ही काटे जाएं। इस प्रश्न के 8 अंक हैं। प्रत्येक वाक्य के लिए 2 अंक हैं।

अथवा (अनुच्छेदलेखनम्)

यह विकल्प सबके लिए माना जाए। बच्चे स्वयं भी मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की विभक्तियां आदि बदल सकते हैं। अंक दिए जाएं। इस प्रश्न के 8 अंक हैं। प्रत्येक वाक्य के लिए 2 अंक हैं।

खण्डः — 'ग'

अनुप्रयुक्त व्याकरणम् 28 अङ्काः

4. सन्धिं-सन्धिच्छेदं - $1 \times 4 = 4$

(i) यद्यपि

(ii) जगन्नाथं

(iii) बालश्चलति

(iv) ने + अनम्।

5. समास $1 \times 6 = 6$

(क) (iii)

(ख) (ii)

(ग) (i)

(घ) (i)।

learncbse.in

learncbse.in

(ङ.) (iii)

(च) (ii)।

6. प्रकृति-प्रत्ययौ योजयित्वा विभज्य वा लिखत। ½ × 4 = 2

(क) (iii)

(ख) (i)

(ग) (ii)

(घ) (ii)।

7. प्रकृति-प्रत्ययः योजयित्वा लिखत। विभक्ति प्रयोग द्रष्टव्य न होने पर अंशतः अंक दिए जा सकते हैं। 1 × 2 = 2

(i) चपलत्वम्

(ii) पठन्।

8. अव्यय - 1 × 6 = 6

(i) कुतः

(ii) श्वः

(iii) तत्र

(iv) इति

(v) यावत्

(vi) यदा-कदा।

9. संख्यापदं चित्वा वाक्यानि पूरयत। 1 × 4 = 4

(क) (iv)

(ख) (iii)

(ग) (iii)

(घ) (i)।

learncbse.in

learncbse.in

10. अशुद्धपदं संशोध्य लिखत $1 \times 4 = 4$

(क) (ii)

(ख) (i)

(ग) (iii)

(घ) (i)।

खण्डः — 'घ'

पठित-अवबोधनम् **28 अङ्काः**

learnCBSE.in

11. **(अ)** गद्यांशः

I. एकपदेन उत्तरत। दो प्रश्न, प्रत्येक के लिए 1/2 अंक। $\frac{1}{2} \times 2 = 1$

(i) उद्यमः

(ii) धैर्यम्।

II. पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए। $1 \times 2 = 2$

सर्व वृत्तान्तम् / सर्ववृत्तान्तं

III. विकल्पों में से उचित उत्तर चुनकर लिखिए। $\frac{1}{2} \times 2 = 1$

(क) (iii)

(ख) (iv)

(अ) **पद्यांशः**

I. एकपदेन उत्तरत। दो प्रश्न, प्रत्येक के लिए 1/2 अंक। $\frac{1}{2} \times 2 = 1$

(i) सदाचारः

(ii) विदुषाम्।

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत - एक प्रश्न के लिए दो अंक $1 \times 2 = 2$

..........आचारः.............. ।

III. विकल्पेभ्यः उचितं उत्तरं चित्वा लिखत। दो प्रश्न, प्रत्येक के लिए 1/2 अंक। $\frac{1}{2} \times 2 = 1$

(क) (iv)

(ख) (i)।

learncbse.in

learncbse.in

(इ) **नाट्यांशः**

I. एकपदेन उत्तरत। दो प्रश्न, प्रत्येक के लिए 1/2 अंक। ½ × 2 = 1

(i) व्यासनारदौ

(ii) पवनः।

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत - एक प्रश्न के लिए दो अंक। 1 × 2 = 2

......भूमौ.......... ।

III. विकल्पेभ्यः उचित उत्तर लिखत - दो प्रश्न। प्रत्येक के लिए 1/2 अंक। ½ × 2 = 1

(क) (ii)

(ख) (i)।

12. समुचितं भावं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत। 1 × 2 = 2

(क) (iii)

(ख) (iii)।

13. मंजूषा में से उचित पद चुनकर निम्नलिखित दोनों श्लोकों के अन्वय को पूर्ण कीजिए : ½ × 8 = 4

(क) (i) केन (ii) तत्त्वार्थनिर्णयः (iii) शक्यं (iv) विवेकः

(ख) (v) तात! (vi) त्वया (vii) विशेषतः (viii) एव।

14. प्रश्ननिर्माणं 1 × 4 = 4

(i) कति/केषाम्..........

(ii) कस्य.........

(iii) केन..........

(iv) कः.....

15. घटनाक्रमानुसारं लिखत। इस प्रश्न के उत्तर में वाक्यों में तार्कित संबंध हो। प्रश्न) ८ २ ४ बोधात्मक है स्मृति आधारित नहीं। केवल वाक्यक्रम लिखने पर भी अंक दिए जाएं। वर्तनी आदि दृष्टवय नहीं। ध्यान रखें नीचे दिया गया क्रम केवल निदेशात्मक है।

(vii) ⟶ (v) ⟶ (viii) ⟶ (iii) ⟶

learncbse.in

learncbse.in

(vi) ⟶ (i) ⟶ (iv) ⟶ (ii) ⟶ ।

यह सामान्य क्रम है। अन्य तार्किक क्रम होने पर भी अंक दिए जाएं। आंशिक उत्तर के लिए भी अंक दिए जाएं।

16. शब्दार्थ-संबंधी इस प्रश्न में बच्चे केवल क्रमसंख्या लिख सकते हैं अंक दिए जाएं। वर्तनी आदि की दृष्टि से अंक अंशतः ही काटे जाएं। प्रत्येक भाग के लिए 1 अंक! $1 \times 2 = 2$

(क) (ii)

(ख) (i)।

* * * * * * *

LearnCBSE.in

learncbse.in